THE HEBREW JOURNAL
דער אידישער זשורנאל

צו די שטים־נעבעה פון סענטער וועסט

מיר ווענדען זיך צו אייך, אידישע שטימגעבער פון סענטר־וועסט, ווייל פון אייער מאָרגענדיגער האנדלונג הענגט אָפּ דער גורל און די פּאָליטישע צוקונפט פון אלע מאראנטער אידען, אין די פאַרשידענע דיסטריקטען, וואו זיי זאָלען נט וואוינען.

מיר זאָגען פּאָליטישע צוקונפט, און מיר מיינען עס ניט אלס קיין פוסטע פראַזע.

עס האָט געגומען יאָרען, ביז וואָגען מיר האָבען זיך דערשלאָגען, אז מען זאָל זיך פּאָליטיש רעכענען מיט'ן אידישען שטימגעבער, און אז מען זאָל זיך רעכענען מיט זיינע געפילען.

ווי לאַנג איז עס דען, אז פּאָליטישענס פלעגען ארומגיין און זיך באַרימען, אז זיי האָבען אלע אידישע שטימען אין קעשענע, און ווער עס וועט באַצאָלען מער, דעם וועלען זיי "דעליווערן דהי גודם". היינט ווייסט מען שוין, אז קיינער האָט ניט די אידישע שטימען ביי זיך אין קעשענע, און אז די אידען שטעלען פאַר מיט זיך א גרופּע פון באַוואוסטזיניגע וועלער.

פּאָליטיש האָבען מיר דערגרייכט ניט נאָר דאָס, וואָס מען רעכענט זיך שוין מיט אונז, נאָר מיר האָבען שוין אויך דירעקטע פאַרטרעטער אין דער באַארד אָף עדיוקיישאָן, אין סיטי קאָונסיל, אין פּראָווינציעלען פאַרלאַמענט, אין יעצט האלט עס ביי דעם, אז מיר זאָלען ענדליך אויך באַקומען פאַרטרעטונג אין עדעראַלען פאַרלאַמענט.

און דאָס לעצטע וועגט זיך אין אייך, וועלער פון סענטר וועסט.

און וועגען דעם מוזט איר זיך פאַרטראַכטען.

די קאָנסערוואַטיווע פאַרטיי וויל ניט האַרען און ניט וויסען פון אידישע קאַנדידאַטען, זיי זענען אפילו געגען א אידען אין פּראָווינציעלען פאַרלאַמענט, און ווען ניט די אריינמישונג פון דרויסען, וואָלט מען עס ניט באַקומען. די ליבעראַלע פאַרטיי וויעדער, האָט שוין עטליכע מאָל אויסגעפּרוּבירט אידישע קאַנדידאַטען. תמיד געהאַט א דורכפאַל, און דאָס איז כמעט זייער לעצטער פאַרזוך. וועט דאָס מאָל אויך דורכפאַלען זייער קאַנדידאַט, וועלען זיי אויך אָנהויבען צו קוקען קרום אויף אידישע קאַנדידאַטן.

די לאַגע איז דאַריבער אזעלכע, וועלען מאָרגען די אידען שטימען מאַסענווייז פאַר ס. פעקטאָר און אים דערוויילען, אזוי וועט זיך איבעראַל הויבען אונזער פרעסטיזש. ניט נאָר וועלען מיר האָבען אונזער אייגענעס פאַרטרעטער אין פאַרלאַמענט, נאָר ביי די קומענדע וואַלען וועלען שוין די קאָנסערוואַטיווען ניט וואָגען אַרויסצושטעלען אונזערען א שונא, און אים דוקא וועלען אַרויפצווינגען אויף אונז, נאָר זיי וועלען אויך זוכען צו נאַמיניירען א אידישע פאַרטרעטער, ווי עס איז דער פאַל מיט'ן קאַרטיע פאַרזוכט דער אידישער רעפּרעזענטירט פון ס. וו. דזשייקאָבס.

און סעס פעקטאָר קען דערוויילט ווערען נאָר מיט אידישע שטימען.

וועט איר, אידישע וועלער פון סענטר־וועסט, פאַרנאַכלעסיגען אים צו דערוויילען, מיינט עס, אז ניט נאָר באַרויבט איר די מאַראַנטער אידען פון אַן אייגענעס פאַרטרעטער, נאָר עס וועט אויך פאָלען אונזער פרעסטיזש בכלל, און מיר וועלען אפילו פאַרלירען יענע פּאָזיציעס, וועלכע מיר האָבען יעצט, און צענדליגע יאָרען וועט ווייטער מוזען נעמען, ביז וואָגען מיר וועלען זיי פון דאָס ניי קענען אויסקעמפען.

מיר וועלען איבעראַל פאַרלירען אונזער אידישע פאַרטרעטערשאַפט.

דאָס איז דיר הויפּט־אישו פאַר אייך אידישע וועלער פון סענטר־וועסט, און דאַריבער אָפּעלירען מיר צו אייך, אז צו וועלכער פאַרטיי איר זאָלט ניט געהערען, זאָלט איר דאָס מאָל שטעלען אייער אידישקייט העכער פון אייער פאַרטיי־אָנגעהעריגקייט, און העלפען דערוויילען סעס פעקטאָר.

ניט דעם ליבעראַל סעס פעקטאָר, נאָר דעם איד סעס פעקטאָר.

און איר קענט אים דערוויילען, ווען איר וועט נאָר וועלען.

אויף דערוויילט צו ווערען וועט וואַרשיינליך א קאַנדידאַט דאַרפען האָבען אַרום אכט אָדער נייַן טויזענט שטימען, און צוועלף טויזענט אידישע שטימגעבער קענען עס דאַריבער באַווייזען.

פאַרשטייט זיך, אז ווען איר וועט אַרויסקומען צום שטימקאַסטען און שטימען סעס פעקטאָר.

און אַרויסקומען מאַסענווייז, מאַן און פרוי, מיט איין וואָרט, יעדער איינער וואָס איז אויפ'ן "וואַטערס ליסט", און שטימען אידיש־באַוואוסט־זיניג, שטימען סעס פעקטאָר.

מיט דער פוטער אַראָפּ

לעצטענס האָט עס אָנגעהויבען געהן דעם מופּטי מיט דער פוטער אַראָפּ... אויף וועלכען פראָגט ער זאָל זיך ניט ווענדען, באַגעגענט ער בלויז נידערלאַגע. אזוי צום ביישפּיעל האָט ער, און זיינע "חסידים", געכאַפּט א מיאום'ען אָפּשניט פון דער פעלקער־ליגע קאָמיסיע וועלכע איז געקומען אונ־טערזוכען די אידישע קרישודים אַרום דעם כותל־מערבי. און איצט האָט ער באַקומען נאָך א גרעסערע נידערלאַגע פון זיינע אייגענע, געוועזענע פּאַ־טריאָטען.

די וואָס האָבען געלייענט די נייעס, וואָס איז דערשיענען אין "זשורנאַל", אז די אַראַבער פון א דאָרף אַרום ירושלים, האָבען עפענטליך אונטערגעשריבען שלום־אָפּמאַך, מיט די אידישע קאָלאָניסטען פון מקור־חיים, וועלכע געפינען זיך ניט ווייט פון דעם אַראַבישען דאָרף, יעצט וועלען קומען צום שלום, אז די גדולה פון דעם מופּטי און פון זיינע אָנהענגער, איז שוין א היבש ביסעל פאַרמינדערט, און דאָס איז אַן אויפגעקלאַפּט געוואָרען, וואָרום לויט דעם שלום־אָפּ־מאַך, דערקלערען זיך די אַראַבער צו דער רעגיערונג, אלס די שולדיגע אין די אונרוען און אז זיי האָבען חרטה אויף זייערע מעשים.

זוער האָט זיך דאָ אַראַבער פון יענעם דאָרף געצוואונגען צו אַרויסקומען צו דער רעגיערונג מיט אזא דערקלערונג, — איבערהויפּט נאָך איצט, ווען דער מופּטי מיט זיינע געהילפען נוצען אויס אלע מעגליכקייטען צו אויפ־העצען די אַראַבישע מאַסען געגען די אידען? זאָל עס זיין א באַווייז אז די אַראַבישע מאַסען האָבען זיך ענדליך אַרומגעקוקט אין וואָס פאַר א בלאָטע זייער מופּטי האָט זיי אַריינגעשלעפּט, אָדער איז דאָ עפּעס אַן אַנדער טריק באַהאַלטען?

עס איז געוויס טיילווייז אמת, אז די אידען, פון זייער צד, קאָנען זיך צופיעל ניט פאַרלאָזען אויף אזעלכע אַפּמאַכען, ווייל דאָס זענען אייגענטליך ניט די ערשטע "קאָנטראַקטען" פון דעם דאָזיגען סאָרט, וואָס זענען ביז איצט געשלאָסען געוואָרען צווישען די אידען און די אַראַבער. אָבער טראָץ דעם וואָס דאָס איז געוויס אמת, איז דאָך אָבער דער איצטיגער שלום־אָפּמאַך, א שטאַרקע נידערלאַגע פאַר דעם כיטרען מופּטי, מיט די אלע טוער פון דעם מוסולמאַנישען ראַט. עס איז פאַר זיי א נידערלאַגע, שוין דערפאַר אַליין, ווייל עס באַווייזט אז די שטימונג צווישען די אַראַבישע מאַסען האָט זיך געביטען, און אז מען רעכענט זיך היינט מער ניט מיט די העצעס פון דעם מופּטי און פון דעם מוסולמאַנישען ראַט.

פון דעם אידישען שטאַנדפּונקט איז דאָס זעהר א וויכטיגער סטראַ־טעגישער פונקט. דאָס קאָן פאַר אונז דיענען אלס א באַשטעטיגונג צו אונ־זער ארגומענט, אז דער מופּטי רעדט ניט אין נאָמען פון די אַראַבישע מאַסען, ווען ער קומט צו ענגלאַנד מיט סטראַשנקעס. דאָס וועט באַווייזען דער ענגלישער רעגיערונג אז דער מופּטי איז ניט מער ווי אַן אויסגעשפּילטע קאָרט אין די אויגען פון די אַראַבער גופא, און דאַריבער איז ניטאָ זיך קיין סך וואָס צו רעכענען מיט זיינע נאַרישע דראָנונגען.

און דאָס איז דאָך פונקט דאָס זעלבע וואָס דער אידישער צד האָט די גאַנצע צייט גע'טענה'ט. דאָס איז דאָך געווען דער הויפּט יסוד פון אלע ביז־איצטיגע אידישע ארגומענטען. און איצט איז עס באַשטעטיגט געוואָ־רען — א דאַנק דעם ניי־געשלאָסענעם שלום־אָפּמאַך צווישען די אידישע קאָלאָניסטען פון מקור־חיים און די שכנ'ישע אַראַבער.

דער דאָזיגער אָפּמאַך קאָן באַטראַכט ווערען אלס א וויכטיגער אידי־שער נצחון איבער דעם מופּטי און די איבעריגע אַראַבישע אויפהעצער.

וועט עס ענגלאַנד באַגרייפען?

וואָס א מאַן קען טאָן קען אויך א פרוי טאָן

אזוי זאָגט א באַריהמטע דאָקטאָרקע און גיט אַרויס גייע צעהן געבאָט פאַר ווייבער.

"דער פרוי'ס פּלאַץ איז אין דער היים". אָט דיעזע אלטע, אויסגעדראַשענע פראַזע האָט שוין לאַנג פאַרלוירען איהר מיינונג, און אין אונזער מאָדערנער צייט האָט זי קיין שום ווערט ניט מעהר — דאָס איז די מיינונג פון דר. אלנא סטאַסני אינטערנאַציאָנאַל באַריהמטע דאָקטאָרשע און קעמפערין פאַר פרויען גלייכהייט און פרויען רעכט.

אום צו פאַרשטעהן וויפיעל געוויכט איהרס א וואָרט טראָגט, וועלען מיר אויסרעכענען איהר יחוס, זי איז פּרעזי־דענט־עלעקט פון דער מעדיקאַל פרויען נעשאַנאַל אַסאָסיאַיישאָן. זי איז נאַציאָנא־לער געזונדהייטס טשערמאַן פון פרויען ליעג פון יענער זייט ים און איז אויך א לעהרערין אין דעם מעדיצינישען פאַקול־טעט פון דער נעבראַסקא יוניווערסיטי, אלזא, ווי איהר זעהט איז דאָס א אידענע מיט וועמענס וואָרט מען רעכענט זיך און אויף וועמענס וואָרט מען קען זיך פאַר־לאָזען.

קומט אָט דיעזע דאָקטאָרשע אלנא סטאַסני אַרויס, לויט אַן אַרטיקעל אין דעם "לעדזשער", מיט פאָלגענדער ערקלע־רונג: אלע פרויען זיינען בעשאַפען גע־וואָרען גלייך מיט אלע מענער און נאָך מעהר, דאָס וואָס א מאַן קען טאָן, האָט א פרוי א רעכט צו טאָן אויב זי וויל דאָס נאָר.

אזוי ווי פרויען און מענער זיינען בעשאַפען געוואָרען גלייך, זיינען זיי דאָך גלייכע באַשעפענישען. שטעהט שוין בעהר ניט די פרוי אויף א נידעריגערער מדרגה פון דעם מאַן, נאָר אויף דער זעלבער מדרגה ווי ער. און דאָס וואָס דער מאַן קען טאָן, קען זי אויך דערוויזען, סיי אויף דעם אינדי־סקריעלען, פּאָליטיש און געזעלשאַפטליכען געביט.

איז ניטאָ קיין אונטערשייד צווישען זיי. דאָס וואָס איז גוט פאַר דעם מאַן, זאָגט זי, איז אויך גוט פאַר דער פרוי, און דאָס וואָס איז שלעכט און שעדליך פאַר דער פרוי איז אויך שלעכט און שעדליך פאַר דעם מאַן.

זי קען ניט פאַרטראָגען מענער וואָס דענקען און מאַכען אויך קיין סוד ניט דערפון, אז דער מאַן האָט מעהר פריווי־לעגיעס אָדער מענער זיך נעהמען מעהר פריווילעגיעס ווי די פרוי. און זי זאָגט, אז זי האָט קיינמאָל ניט געקענט פאַרשטעהן די טעאָריע אז דער מאַן מעג זיך נעהמען מעהר רעכט ווי די פרוי און פאַרבעשען נעגען די געזעצען פון שטאַט און די אַנ־גענומענע געזעצען פון דער הייראַטס אינ־סטיטוציע ווי די פרוי.

די מאָדערנע פרוי פאַרנעהמט שוין יעצט איהר פּלאַץ ווי ביי זיין מיט דעם דעם מאַן אין אונזער קאָמערציעלען און אינדוסטריעלען לעבען. און ניט נאָר איז זי ווייט ניט הינטערשטעליג אין איהר אר־בייט אין פאַרגלייך מיט דעם מאַן, נאָר זי האָט זיך שוין מיט איהם אויסגעגליכען. זי טוט איר אַרבייט פונקט אזוי גוט ווי דער מאַן; זי קאָן פיהרען און פאַרוואַלטען א געשעפט פונקט אזוי גוט ווי דער מאַן און קאָן זיך אפילו שאַפען מיט אָנגע־שטעלטע ניט אויף אַן ערגערען אופן ווי דער מאַן.

פרויען, זאָגט זי, פאָדערען ניט קיין ספּעציעלע פריווילעגיעס אויף דעם געביט פון האַנדעל און אינדוסטריע בלויז דער־פאַר וואָס זיי זיינען פרויען, זיי פאָדערען אָבער, און מיט רעכט, אז זיי זאָלען אויף דיעזע געביטען ניט געהינדערט ווערען בלויז דערפאַר וואָס זיי זיינען פרויען.

און אום צו לערנען די פרוי ווי אויפ־צופיהרען זיך אין איהר נייער פּאָזיציע האָט זי אַרויסגענעבען ספּעציעל פאַר דער פרוי ~~ניי עצות~~ געבאָט.

זיי זיינען:

1. פיהר און לעב דיין איינען לע־בען, אויב דו ווילסט טרינקען, וויכערען אָדער פאַרוואַרפען די פיס אויפ'ן טיש — טו עס.
2. וואַרף אוועק דאָס רכילות טראָ־גען.
3. געפין אויס דיינע איינענע באַ־גרעניצונגען, דיינע פעהלערען און זוך זיי אויסצובעסערען.
4. שרעק זיך ניט פאַר רעאַליטע־טען.
5. לעהרען זיך צו שאַפען מיט אַנ־געשטעלטע ביי דער אַרבייט.
6. טאָלערירט ניט קיין אונווירקזאַמ־קייט און אונטערטעניגקייט. קאָנסטרוק־טיווע קריטיק רופט אַרויס רעספּעקט.
7. געדענק עס איז פאַראַן פונקט אזוי פיעל מעגליכקייטען פאַר דערגרייכונ־גען ווען איינע איז א גוטע ווייב און א גוטע מוטער, ווי עס איז פאַראַן אין דער ביזנעס וועלט.
8. קאָנסט האָבען א "האַבי", אָבער קלייב עס אויס דערפאַר וואָס דו האָסט עס באַמת ליעב און ניט דערפאַר ווייל עס איז אין סטייל.
9. הער אויף באַקעמפען פרויען־רעכט. פרויען האָבען שוין זייער רעכט אין אַן אויפגעהויבענער אופן.
10. לעהרען זיך אויס צו מאַכען איינענע באַשליסע.

און אויב פרויען וועלען אויספאָלגען אהרע צעהן געבאָט, וועט זיי זיין וואוילי און גוט, און בלויז די מענער וועלכע וועלען פשוט ניט קענען ביישטעהן די קאָנ־קורענץ פון דער פרוי אויף אלע געביטען פון לעבען וועלען זיך נאָך האַלטען ביי דער אויסגעדראַשענער. פאַרשימעלטער פראַזע, אז דער פרוי'ס פּלאַץ איז בלויז אין דער היים, ביי דער קיך און ביי דער פאַמיליע.

10 יאָר נאָך סאַן־רעמאָ

פון ש. קאָלדאָווסקי

"די רוימער האָבען הרוב געמאַכט אונזער היים, אונזער לאַנד, און אונזער קלל האָט געטראַפען די רוימער. די מעב־טיגע רוימישע אימפּעריע איז צופאַלען געוואָרען. אין דער איצטיגער שעה מאַכט ענגלאַנד גאַנץ דאָס, וואָס די רוימער האָ־בען צובראָכען. זי גיט אונז צוריק אונ־זער היים, אונזער לאַנד. ענגלאַנד ווערט איצט געבענשט פון יעדען אידען. פון דאָס גאַנצע אידישע פאָלק, וועה וועט אָבער זיין צו ענגלאַנד ווען זי וועט פעל־שען אין אונז, וואָרום אונזער קללה איז מעכטיגער פון דעם שוועדר!..."

דאָס זיינען די רייד, וועלכע עס האָט גערעדט, פונקט מיט 10 יאָהר צוריק, דר. מאַקס נאָרדאָו.

דאָס איז געווען בעת דעם גרויסען אידישען פאָלקס יום טוב נאָך סאַן־רעמאָ, ווען יעדע אידישע הארץ האָט געוובל'ט מיט אמת'ער פרייד און מיט אומענהיי־ערער דאַנקבאַרקייט צו ענגלאַנד.

דעם 12־טען יולי, 1920, איז דאָס געווען, 20 טויזענט אידען אין לאָנדאָן האָבען זיך פאַרזאַמעלט אין דעם קעניגליכען אלבערט האַל, צו א "טהענקס גיווינג סערוויס", אויסצודריקען דעם טיעפסטען דאַנק פון אידישען פאָלק צו ענגלאַנד, פאַר איהרע חסדים וואָס זי האָט מיט אונז געטאָן.

דאָס זיינען געווען די טעג נאָך סאַן־רעמאָ, וואו די פעלקער ליעג האָט איבער־געגעבען צו ענגלאַנד דעם מאַנדאַט איבער פּאַלעסטינע מיט דעם באַדינג, צו שאַפען דאָרטען "די נאַציאָנאַלע אידישע היים". אָדער, ווי פיעלע האָבען עס דעמאָלט גע־רופען פאַרקירצט, "דהי דזשואיש קאַמאַנ־וועלטה", דער אידישער שטאַאַט.

די פרייד וואָס האָט דעמאָלט גע־הערשט צווישען די אידען אין ענגלאַנד איז נאָר אין לשער. אידען האָבען מכמ־נעטאַנצט אין די גאַסען. עס איז געווען איין גרויסער יום טוב, וועלכער האָט אָנ־געהאַלטען חדשים לאַנג.

איין שמחה האָט נאַכגעפאָלגט דער צווייטער: קודם כל די ידיעה פון סאַן רעמאָ גופא; נאָכדעם די גרויסע דעמאָנ־סטראַציע אין די גאַסען ביי דער באַנע־גענייש פון דער אידישער דעלעגאַציע אין סאַן רעמאָ, הערבערט סעמועל, ח. וויי־צ־מאַן און נחום סאָקאָלאָוו; זשאַביטינסקי'ס באַפרייאונג, די באַשטימונג פון דעם איד און ציוניסט הערבערט סעמועל אלס נציב העליון פון ארץ ישראל; די ערשטע ציי־ניסטישע קאָנפערענץ נאָך דער וועלט מלחמה, וועלכע איז דעמאָלט אָפּגעהאַל־טען געוואָרען אין לאָנדאָן און ביי זועל־כען עס האָט געהערשט אזוי פיעל גלויבען און באַגייסטערונג. דער קלימאַקס פון דעם אלעמען, דער זענעט פון דער גרוי־סער פרייד האָט דערגרייכט דעמאָלסט ביי דער דעמאָנסטראַציע אין אלבערט האַל.

און אָט ביי דער דעמאָנסטראַציע האָט עס אַרויסגעזאָגט די גרויסע נביאי־שע ווערטער דער גרויסער און מוטיגער מאַקס נאָרדאָו.

די ווערטער זיינע האָבען געקלונגען ווי א דיסאָנאַנס אין יענער צייט פון גרוי־סע פרייד, גלויבען און צוטרויען, בפרט פון דער פאַלטפּאָרטע אויף וועלכער עס זיינען געזעסען לאָרד באַלפאָר, לאָרד ראָ־בערט סעסיל, דער מאַרקיז פון קרוי, מאַ־יאָר אַרמסבי נאָר און אַנדערע רעגיערונגס פאַרשטעהער.

איז טאַקי דר. חיים ווייצמאַן, דער־הערענדיג די ווערטער פון מאַקס נאָרדאָו, געווען אויסער זיך, און האָט נאָכדעם היינ־טער דער ביהנע, דערקלערהט, אז — עס איז געווען אונטאַקטיש פון דר. נאָרדאָו צו זאָגען אזעלכע ווערטער, אז — ווייצ־מאַן איז געווען שרעקליך בייז . . .

און באַמת: ווי קען מען זיין אזוי "אומהעפליך", אזוי סקעפּטיש, אז אויסער דער דעקלאַראַציע און אויסער דעם מאַנ־דאַט'ווערען מיר פאַרויכערט פון אלע זייר טען, אז מיר באַקומען "די אידישע נא־ציאָנאַלע היים אין ארץ ישראל", "דהי דזשואיש קאַמאַנוועלטה", אז פּאַלעסטינע וועט זיין פונקט אזוי אידיש, ווי ענגלאַנד איז ענגליש און קאַנאַדע איז קאַנאַדיש".

אָט, למשל, זיינען עטליכע באַגרייסונ־גען, וועלכע זיינען דערהאַלטען געוואָרען צו דער פאַרזאַמלונג אין אלבערט האַל, אי־ן בערזעצט כמעט ווערטעריך:

פון מאַרקיז פון עילסבורי:

"איך האָף צו זעהן דעם טאָג ווען דאָס אידיש פאָלק וועט זיך זעלבסט רעגיערען אין פּאַלעסטינע אלס א זעלבסטשטענדיג, אומאָפּהענגיגע אידיש לאַנד".

דער בישאָף פון מאַנטשעסטער:

"מיט די בעסטע צוואונשונגען פאַר דער שנעלער עטאַבלירונג פון דער אי־דישער נאַציאָנאַלער היים."

פון סער הערי בריטיין:

"איך טייל מיט אייך די גרויסע פרייד, וואָס איהר קעהרט זיך ענדליך צוריק צו אייער היסטאָרישע פּאָטער־לאַנד."

דאָס זיינען נאָר איינינע אויסצוגען פון שריפטליכע באַגריסונגען. וואָס שייך די ווערטער פון לאָרד באַלפאָר און די אַנדערע גרויסע ענגלישע פאָרשטעהער ביי דעם מיטינג האָבען דאָך ניט געקאָנט איבערלאָזען קיין שום ספק אז פּאַלעסטי־נא ווערט ארץ ישראל — דאָס אידישע היים־לאַנד...

איז טאַקע געווען זעהר "געוואַנט" פון דר. מאַקס נאָרדאָו אַרויסצוקומען מיט אזעלכע בייסענדיגע ווערטער, און דר. ווייצמאַן האָט זיך ניט געהאַט וואו אהינ־צוטאָן פאַר חרפה פון דעם "אלטען'ס אומטאַקטישקייטען"...

זעהר וועניגע האָט זיך דעמאָלסט גע־חלומט אז די ווערטער פון מאַקס נאָרדאָו, נעווען אויסער זיך, און האָט נאָכדעם היינ־טער דער ביהנע, דערקלערהט, אז — עס איז געווען אונטאַקטיש פון דר. נאָרדאָו צו זאָגען אזעלכע ווערטער, אז — ווייצ־מאַן איז געווען שרעקליך בייז . . .

און באַמת: ווי קען מען זיין אזוי "אומהעפליך", אזוי סקעפּטיש, אז אויסער אשטר אין ענגענטייל: די פאַרגרעסערונג פון לעזער־קרייז האָט געבראַכט צום אונ־טערגאַנג פון דער ביבליאָטעק.

דאָך עקזיסטירען נאָך אין פאַריז פיעל ביבליאָטעקען. יעדער טייל האָט זיך איהרע, און די איינוואוינער פון באַ־צירק קענען קומען אין אוועגען באַרגען ביכער.

חוץ די קוואַרטאַל־ביבליאָטעקען זע־נען פאַראַהאַן אין פאַריז עטליכע גרויסע, אומגעהויערע ביבליאָטעקען, צו וועלכע עס וועגען זיך נאָר סטודענטען, פּראָפעס־סאָרען, לעהרער און ליטעראַטען. דאָס זענען ביבליאָטעקען מיט טויזענטער און טויזענטער טייערע, זעלטענע און ווערט־פולע ביכער, וואָס זענען מעהר ניט צו געפינען אין דער אַלגעמיינער ביכער־ציר־קולאַציע.

צו דער קאַטעגאָריע געהערט די נאַ־ציאָנאַל־ביבליאָטעק מיט איהר גרויסען אוצר פון ביכער און מאַנוסקריפּטען, דיי־סענט־טשענעוויעוו ביבליאָטעק, וואו עס קומען ס'רוב סטודענטען, און נאָכדעם א נאַנצע רייהע קלענערע.

פאַריז האָט פאַר זיך אליין א נאַנ־צע באַביליאָטעק. אלץ וואָס איז אין פראַ־צויזיש געשריבען איבער דער שטאָדט און אויסגעגעבען אין אַן אופן אויסצוגוצען זיי ערפאָלגרייך.

און עס הענגט אָפּ פון אונז אויסצוגוצען זיי ערפאָלגרייך.

דאָס זיינען געווען די טעג נאָך סאַן־רעמאָ, וואו די פעלקער ליעג האָט איבער־געגעבען צו ענגלאַנד דעם מאַנדאַט איבער פּאַלעסטינע מיט דעם באַדינג, צו שאַפען דאָרטען "די נאַציאָנאַלע אידישע היים". אָדער, ווי פיעלע האָבען עס דעמאָלט גע־רופען פאַרקירצט, "דהי דזשואיש קאַמאַנ־וועלטה", דער אידישער שטאַאַט.

די פרייד וואָס האָט דעמאָלט גע־הערשט צווישען די אידען אין ענגלאַנד איז נאָר אין לשער. אידען האָבען מכמ־נעטאַנצט אין די גאַסען. עס איז געווען איין גרויסער יום טוב, וועלכער האָט אָנ־געהאַלטען חדשים לאַנג.

איין שמחה האָט נאַכגעפאָלגט דער צווייטער: קודם כל די ידיעה פון סאַן רעמאָ גופא; נאָכדעם די גרויסע דעמאָנ־סטראַציע אין די גאַסען ביי דער באַנע־גענייש פון דער אידישער דעלעגאַציע אין סאַן רעמאָ, הערבערט סעמועל, ח. וויי־צ־מאַן, זעלבסטשטענדיג, אומאָפּהענגיגע אידיש לאַנד".

דער בישאָף פון מאַנטשעסטער:

"מיט די בעסטע צוואונשונגען פאַר דער שנעלער עטאַבלירונג פון דער אי־דישער נאַציאָנאַלער היים."

פון סער הערי בריטיין:

"איך טייל מיט אייך די גרויסע פרייד, וואָס איהר קעהרט זיך ענדליך צוריק צו אייער היסטאָרישע פאָטער־לאַנד."

דאָס זיינען נאָר איינינע אויסצוגען פון שריפטליכע באַגריסונגען. וואָס שייך די ווערטער פון לאָרד באַלפאָר און די אַנדערע גרויסע ענגלישע פאָרשטעהער ביי דעם מיטינג האָבען דאָך ניט געקאָנט איבערלאָזען קיין שום ספק אז פּאַלעסטי־נא ווערט ארץ ישראל — דאָס אידישע היים־לאַנד...

איז טאַקע געווען זעהר "געוואַנט" פון דר. מאַקס נאָרדאָו אַרויסצוקומען מיט אזעלכע בייסענדיגע ווערטער, און דר. ווייצמאַן האָט זיך ניט געהאַט וואו אהינ־צוטאָן פאַר חרפה פון דעם "אלטען'ס אומטאַקטישקייטען"...

זעהר וועניגע האָט זיך דעמאָלסט גע־חלומט אז די ווערטער פון מאַקס נאָרדאָו, נעווען אויסער זיך, און האָט נאָכדעם היינ־טער דער ביהנע, דערקלערהט, אז — עס איז געווען אונטאַקטיש פון דר. נאָרדאָו צו זאָגען אזעלכע ווערטער, אז — ווייצ־מאַן איז געווען שרעקליך בייז . . .

און באַמת: ווי קען מען זיין אזוי "אומהעפליך", אזוי סקעפּטיש, אז אויסער דעם מאַנ־דאַט'ווערען מיר פאַרויכערט פון אלע זייר טען, אז מיר באַקומען "די אידישע נאַ־ציאָנאַלע היים אין ארץ ישראל", "דהי דזשואיש קאַמאַנוועלטה", אז פּאַלעסטינע וועט זיין פונקט אזוי אידיש, ווי ענגלאַנד איז ענגליש און קאַנאַדע איז קאַנאַדיש".

אָט, למשל, זיינען עטליכע באַגריסונ־גען, וועלכע זיינען דערהאַלטען געוואָרען אויף פּלאַם מאָבער, איז גוט צו פאַרענדי־גען אין איהר ביבליאָטעק — אויף די סע־ווייניע.

ביבליאָטעק אהן נאַם איז טויט. נאַם אהן ביבליאָטעק איז ניט פולקאָם. מען מוז האָבען ביידע פנים'ער פון לעבען. דעם קאַמף אין זיין יאַריד — דאָס אויס־געקעמפטע. דעם רעזולטאַט — אין בוך.

און איז די ביבליאָטעק אָפען, האָט איהר דאָרט פּראָפעסיאָנאַליסטען, פאָר־שער. היסטאָריקער, וואָס קומען זיך גריבלען אין די שמות פון אלט פאַריז, אזוי ווי אַן אלטישטעער, וועמען מען זעהט אָפט זוכען אין אלטוואַרג־מאַגאַ־זין א שרייבעלע צו א מאַשינדעל, אזוי זעהט מען אָפט דאָ זוכען א נאָמען, א געשיכטע, א פאַרגעסענע איינצעלהייט — א פאַרשאָטענע געשיכטע. מיט לופּעס זיצען מענשען און קוקען אין די גרויסע דיקע ביכער. די קליינע אויסגעשאָטענע אותיות ברייטערען זיך אויס אין זייער גלאַז און ענטפּלעקען פאַר זיי סודות און געשיכטעס. און די מענשען מיט די לופּ־פּעס אין די הענט זוכען אלץ, מעהר און מעהר, און יעדעס מאָל וואָס עפּעס א איינצעלהייט האָט פאַראינטערעסירט פון גליק, וועדט זייער פנים באַשטראַהלט פון גליק. די אלע זוכער, היסטאָריקער און ליעב־האָבער פון פאַריז קוועלען ממש פון די פאַריז: עקאָנאָמיש, היסטאָריש, סאָ־ציאַל, עסטעטיש, מאָלעריש — אלץ קענען איהר געפינען אין דער ביבליאָטעק, 29 רי דע סעווינע.

דאָס איז א ביבליאָטעק, וואָס איז געווידמעט דער שטאָדט אליין. פאַריז האָט זיך דאָרט איהר ליטעראַטור. ניטאָ א בוך אין פראַנקרייך איבער פאַריז, וואָס זאָל דאָרט ניט זיין. דאָרט קענען איהר זעהן פאַריז פון איהר ערשטען טאָג אָן, פון איהר וויגעלע, מיט איהרע סכדר'דיגע אומוואַנדלונגען, ענדערונגען, אויסברייי־טערונגען.

אין די שטילע ביכער מיט די איינ־געבונדענע רוקענס, וואָס קוקען אַרויס אזוי מיליטעריש־דיסציפּלינירט פון זייע־רע פּאָליצעס, איז פאַראַן קאַמף, לעבען, טומעל. אין די גלייכע שורות פון די ביי־כער, אין דער סימעטריע פון די צייטען, איז פאַראַן פולווער, מלחמה, שטרייט, דזיאַמעיק. ניין, דאָס זענען ניט קיין רוי־הינע באַשעפענישען וואָס האָבען שוין געענדיגט זייער לעבען. ניין, און טויזענט מאָל ניין! ביכער דאָס זענען סכדר לע־בעדיגע עלעמענטען וואָס דינאַמיזירען סכדר דאָס מענשליכע הארץ דעם מענש־ליכען מח. און נאָכדעם ווי מ'האָט פּאַ־ריז געפיהלט אויף דער גאַס, נאָכדעם ווי מען האָט פאַריז געזעהן אויף שאַמז עליזע, אויף בעלוויל, אויף די דע לאַפּ, אויף פּלאַם מאָבער, איז גוט צו פאַרענדי־גען אין איהר ביבליאָטעק — אויף די סע־ווייניע.

ביבליאָטעק אהן נאַם איז טויט. נאַם אהן ביבליאָטעק איז ניט פולקאָם. מען מוז האָבען ביידע פנים'ער פון לעבען. דעם קאַמף אין זיין יאַריד — דאָס אויס־געקעמפטע. דעם רעזולטאַט — אין בוך.

און איז די ביבליאָטעק אָפען, האָט איהר דאָרט פּראָפעסיאָנאַליסטען, פאָר־שער. היסטאָריקער, וואָס קומען זיך גריבלען אין די שמות פון אלט פאַריז, אזוי ווי אַן אלטישטעער, וועמען מען זעהט אָפט זוכען אין אלטוואַרג־מאַגאַ־זין א שרייבעלע צו א מאַשינדעל, אזוי זעהט מען אָפט דאָ זוכען א נאָמען, א געשיכטע, א פאַרגעסענע איינצעלהייט — א פאַרשאָטענע געשיכטע. מיט לופּעס זיצען מענשען און קוקען אין די גרויסע דיקע ביכער. די קליינע אויסגעשאָטענע אותיות ברייטערען זיך אויס אין זייער גלאַז און ענטפּלעקען פאַר זיי סודות און געשיכטעס. און די מענשען מיט די לופּ־פּעס אין די הענט זוכען אלץ, מעהר און מעהר, און יעדעס מאָל וואָס עפּעס א איינצעלהייט האָט פאַראינטערעסירט פון גליק, וועדט זייער פנים באַשטראַהלט פון גליק. די אלע זוכער, היסטאָריקער און ליעב־האָבער פון פאַריז קוועלען ממש פון די אלטע שמות — ווי ליעבהאָבער, און וועד־מען'ס אויערען מען מורמעלט די שעהנ־קייט פון דער געליעבטער.

און דער ביבליאָטעק הערשט די גרעסטע שטילקייט, יעדער אַרבייט פאַר זיך, ביחידות. קיינער שטערט קיינעם ניט. יעדער איינער איז פאַרטאָן אין זיין וועלט. איינער איז אין פאַריז פון 17־טען יאָהרהונדערט, דער צווייטער — אין פאַריז, וואָס איז נאָך ניט געבוירען, אין צוקינפטיגען פאַריז. יעדער האָט זיך זיין וועלט און וויל ניט געשטערט ווערען.

געוואוינען מען זיך צו צו א ביבלי־אָטעק, ווערט ניט אַ ליידענשאַפט — ווי א משקה, צו וועלכער ס'צייהט אלץ מעהר און מעהר.

און איז דער זעלבער געביידע איז פאַראַן א נאַנצע דרייפוס־ביבליאָטעק. אלץ וואָס איז ערשינען אין דער וועלט איבער דער דרייפוס־אפערע איז געזאַ־מעלט אין דער ביבליאָטעק. די דרייפוס־ליטעראַטור איבער דער גאַנצער וועלט איז כמעט צענטראַליזירט דאָ אין דער ביבליאָטעק. עס זענען געזאַמעלט געוואָ־רען ביז יעצט די קלענסטע בראָשורען: כינע־זישע, רוסישע, ענגלישע, פראַנצויזישע און אנדערע.

אָט די דרייפוס ביבליאָטעק (די גרעס־טע דרייפוס־ביבליאָטעק איבער דער וועלט) איז געזאַמעלט געוואָרען דורך א געוויסען אידישען פילאַנטראָפּ אָקס מיט דער גרעסטער זאָרג, מיט'ן גרעסטען קולט — ווי א פרומער איד זאַמעלט מצוות, אזוי האָט ער געזאַמעלט און קאָלעקצי־אָנירט אלץ, וואָס ער האָט געקענט באַ־קומען איבער דער דרייפוס־אפערע. די קלענסטע בראָשורע האָט געהאַט דעם גרעסטען ווערט אין זיינע אויג